

Гнозис і метапізнання

Михайло Мурашкін, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

У статті йдеться про гнозис і особливості метапізнання. Спочатку розглядається, як гностики застосовували термін «гнозис», які знання вони отримували при певних переживаннях. У зв'язку з предметом дослідження розкриваються важливі особливості людської психіки. Наприклад, властивість відділяти своє «я» від зовнішнього середовища – немовби бачити себе збоку. Ця властивість розширює можливості людини в її спілкуванні з іншими людьми. Ця розширена можливість очищує саму людину, тому що веде до оволодіння собою. При оволодінні собою можуть переживатися стани особливого характеру. Про це говорили і гностики.

У статті йдеться про те, що філософія гнозису оперує вірою в особливий внутрішній світ людини, світ вищий. Але ця вищість може лише відчуватися, коли людина знаходиться в стані естази як компенсаторного трансу.

У статті проводяться порівняння гнозису античного світу з сучасними філософськими напрямками. Тут при описах внутрішнього світу людини демонструється божественна трансцендентність. З цього приводу гностики шукали знання про істинний стан духу. Цим пошуком займається і метапізнання.

Автор статті вважає за необхідність внести однозначність в те, що таке метапізнання. Людина має здібність усвідомлювати те, що вона думає. Вчені називають це метапізнанням. Метапізнання – це коли людина відчуває світ не через призму своїх думок, а напряду. Це ми можемо бачити і у гностиків при глибокому компенсаторному естазі, або компенсаторному трансі. Тоді людина стоїть осторонь, тому що в неї руйнуються всі хибні зв'язки. Гнозис намагається фіксувати знання про всі ці процеси. Метапізнання допомагає встановити певні характеристики компенсаторного трансу, встановити характеристики компенсаторного осяяння. Компенсаторне осяяння може проходити в стані певного виду трансу. Тому стаття намагається розглядати зв'язки компенсаторного трансу і компенсаторного осяяння.

Ключові слова: гнозис, містичний стан, естаза, страх, компенсаторний транс, метапізнання, релігія, культура

Gnosis and metacognition

Michail Murashkin, Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

The article deals with gnosis and features of metacognition. Initially, the Gnostics considered whether the term "gnosis" was used, what knowledge did they gain from certain experiences. The subject matter of the study reveals important features of the human psyche. For example, the property of separating one's self from the external environment is like seeing oneself from the side. This property empowers a person in communicating with other people. This expanded opportunity purifies the human being, because it leads to self-control. During vegetable growing, conditions of a special nature can be experienced by themselves. The Gnostics also spoke about it.

The article states that the philosophy of gnosis operates through belief in the special inner world of man, the higher world. But this higher can only be felt when a person is in a state of enstasis as a compensatory trance.

The article compares the gnosis of the ancient world with modern philosophical trends. Here, in the descriptions of the inner world of man, the divine transcendence is demonstrated. In this regard, the Gnostics sought knowledge of the true state of mind. This search is engaged in metacognition.

The author of the article considers it necessary to clarify what metacognition is. A person has the ability to understand what he or she is thinking. Scientists call it metacognition. Metacognition

is when a person feels the world not through the prism of his thoughts, but directly. We can also see this in Gnostics with deep compensatory enstasis, or compensatory trance. Then the person stands apart, because it breaks all the wrong connections. Gnosis tries to capture the knowledge of all these processes. Metacognition helps to establish certain characteristics of compensatory trance, to establish characteristics of compensatory illumination. Compensatory illumination may occur in a state of a particular type of trance. Therefore, the article tries to look at the relationship of compensatory trance and compensatory illumination.

Keywords: gnosis, mystical state, enstasis, fear, compensatory trance, metacognition, religion, culture

ГНОЗИС И МЕТАПОЗНАНИЕ

Михаил Мурашкин, Днепропетровский государственный университет внутренних дел

В статье говорится о гнозисе и особенностях метапознания. Сначала рассматривается, как гностики применили термин «гнозис», какие знания они получали при определенных переживаниях. В связи с предметом исследования раскрываются важные особенности человеческой психики. Например, свойство отделять свое «я» от внешней среды – словно видеть себя со стороны. Это свойство расширяет возможности человека в его общении с другими людьми. Эта расширенная возможность очищает самого человека, так как ведет к овладению собой. При овладении собой могут переживаться состояния особого характера. Об этом говорили и гностики.

В статье говорится о том, что философия гнозиса оперирует верой в особый внутренний мир человека, мир высший. Но эта высшесть может только ощущаться, когда человек находится в состоянии энстаза как компенсаторного транса.

В статье проводится сравнение гнозиса античного мира с современными философскими направлениями. Здесь при описании внутреннего мира человека демонстрируется божественная трансцендентность. По этому поводу гностики искали знания об истинном состоянии духа. Этим поиском занимается и метапознание.

Автор статьи считает необходимым внести однозначность в то, что такое метапознание. Человек обладает способностью осознавать то, что он думает. Ученые называют это Метапознание. Метапознание – это когда человек чувствует мир не через призму своих мыслей, а напрямую. Это мы можем видеть и у гностиков при глубоком компенсаторном энстазе, или компенсаторном трансе. Тогда человек стоит в стороне, потому что у него разрушаются все ложные связи. Гнозис пытается фиксировать знания обо всех этих процессах. Метапознание помогает установить определенные характеристики компенсаторного транса, установить характеристики компенсаторного озарения. Компенсаторное озарение может проходить в состоянии определенного вида транса. Поэтому статья пытается рассматривать связи компенсаторного транса и компенсаторного озарения.

Ключевые слова: гнозис, мистическое состояние, энстаз, страх, компенсаторный транс, метапознание, религия, культура

Постановка проблеми зводиться до того, щоб віднайти стан людини, в якому має прояв гнозис, розкрити цей стан у зв'язку з містичним.

Також постановка проблеми зводиться до того, щоб розкрити, як передається компенсаторний транс при метапізнанні в релігійно-містичній культурі, які має характеристики сам компенсаторний транс.

Аналіз досліджень і публікацій показав, що деякі містичні стани як священне вважають притаманними гностикам. Так містичні одкровення порівнювали з особливими станами гно-

стиків. Є містико-релігійне розуміння гнозису (І. П. Давыдов).

Аналіз досліджень і публікацій показав наявність матеріалів з приводу компенсаторних процесів у трансах людей та їх опис при метапізнанні в релігійно-містичній культурі. Наукова література зафіксувала те, що компенсація і зверхкомпенсація можуть при нагоді наблизити картину світу до дійсності, як це буває при великих досягненнях художньої психіки (Альфред Адлер). Нам треба це показати в релігійній і містичній психіці.

Мета дослідження зводиться до того, щоб виявити гнозис як стан, зв'язати з містичним

як священним, показати у гнозисі ту особливість, через яку його називають гнозисом.

Також мета дослідження – виявити компенсаторність трансу при метапізнанні в релігійно-містичній культурі, виявити характеристики компенсаторного трансу.

Виклад основного матеріалу треба почати з розуміння гнозису. Гнозис – це позначення знання. Знання може бути науковим й інонауковим. Інонаукова форма знання має свої внутрішні закони і критерії точності (С. С. Аверинцев).

Гностики застосовували термін «гнозис», позначаючи інонаукову форму знання, екстатичний тип знання, або знання, яке дає людині стан трансу, компенсаторного трансу, якщо розглядати більш глибокі змінені стани людини. Вважалося, що цей стан, компенсаторний транс, доступний лише обраним людям. Гностики вважали, що знання, яке дає екстаз, або компенсаторний транс, розкриває правду про походження людства. Але це походження людства позначалося своїм знаходженням у позачасовому царстві всеохопного.

Стародавні гностики, переживаючи компенсаторний транс і отримуючи знання від цього стану, вважали, що знання не лише для того, щоб розуміти деякі речі, а й задля очищення, задля оволодіння собою, задля визволення людського духу. Вони вважали, що такий дух вічний і безсмертний. Компенсаторний транс тут переживається як стан безсмертя.

Важливою особливістю психіки є властивість відділяти своє «я» від зовнішнього середовища – немовби бачити себе збоку (А. М. Іваницький). Ця властивість розширює можливості людини в її спілкуванні з іншими людьми (А. М. Іваницький). Ця розширена можливість очищує саму людину, тому що веде до оволодіння собою. При оволодінні собою може переживатися стан безсмертя.

«Стан Безсмертя». Стан Безсмертя – це компенсаторна реакція на страх смерті. Страх же смерті з'являється у розвитку особистості (у 15 років – у хлопців) разом з ви-

никненням самосвідомості (Дидье Жюліа). Але з'являється й компенсаторна реакція на страх смерті. У нормальному стані компенсація позасвідома, тобто вона впливає на свідому діяльність, регулює її позасвідомо (Карл Юнг). І у людини виникає «Стан Безсмертя» як позасвідома компенсація страху смерті. Виникає відчуття безсмертя, усвідомлення Вічного Життя (Антти Ревонсуо). Смерть уявляється неможливістю (Вільям Джемс). І це не переконання, що ми будемо жити вічно, а усвідомлення, що це так і є (W. James). І абсолютно нема страху ні перед чим (М. Г. Мурашкин). «Стан Безсмертя» як компенсація страху смерті приходить як позачасове (Джидду Кришнамурти). Це екстатичні спалахи, які уявляються, що вони лежать по той бік часу (Корлісс Ламонт).

У психіці людини багато незрозуміло відкілья виникаючого. Незрозуміло, відкілья взявся прекрасний настрій після глибокої скорботи (Карл Ясперс). Незрозуміло, відкілья взявся «Стан Безсмертя» після страху смерті.

Згідно з ідеями гностиків, існує процес очищення або визволення духу. Цей дух є вічним і безсмертним.

Гнозис динамічний, як і об'єктивне знання, як інтуїція особистості. Тут у цієї особистості відбувається рух внутрішнього пошуку. Тут йде творчий процес відкриття нового в осяянні й натхненні. Це осяяння й натхнення визволяє дух з психічної в'язниці. Але не до кінця. Присутній екстаз, який концентрує все на одному. До кінця проходить визволення духу в естазі, коли відчувається безсмертя.

Філософія гнозису оперує вірою в те, що внутрішній світ людини вищий, аніж космос як в'язниця. Але ця вищість може лише відчуватися, коли людина знаходиться в стані естази як компенсаторного трансу, коли відчувається також безсмертя.

Усяка природа мусить витворити те, що прийде після неї (Plotinus). Але в людині в стані компенсаторного трансу, коли гнозис

виступає як компенсація, а не творчість і пізнання, коли в стані компенсаторного енстазу переживається безсмертя, нічого не витворюється нового, а тільки розпадається і нищиться хибне. Хоча такі процеси теж можна зв'язати з творчістю, адже людина оновлюється, втрачаючи ілюзії і хибні думки. При розпаді хибного знання ми маємо негативне знання, про яке каже апофатичний містицизм. Гнозис фактично є подібним до негативного знання. І не тільки від того, що негативне знання – це знання про «іншого», про того іншого, якого нема можливості виразити, про що говорить гнозис і апофатичний містицизм, не тільки від того, що це знання переживається як божественна всеохопність. Гнозис фактично є подібним до негативного знання, тому що це метапізнання, при якому розпадається усіляке знання і переживається стан безсмертя як результуюча компенсаторного трансю.

За філософією гнозису, індивід в акті спасіння розпадається, і дух індивіда возз'єднується зі своїм джерелом. Тобто з тією первинністю, яка була до того, як свідомість людини закрутили абстрактні конструкції застарілих знань.

Якщо в філософії гнозису мало залишається від ідеї єдності та незалежності особи (Н. Jonas), то це лише від того, що гнозис часто розглядають при стані екстазу, а не енстазу, де є і єдність, і незалежність при переживанні безсмертя.

Гнозис античного світу часто порівнюють з сучасними нігілізмом і екзистенціалізмом. Тут при описах внутрішнього світу людини, коли передається стан людини, коли вона не відчуває себе зв'язаною якими-небудь законами, демонструється божественна трансцендентність. І тут людський дух не належить до яких-небудь об'єктивних, або розумових схем. Цей дух перебуває понад усіляким законом. Цей дух не визнає над собою будь-яку владу. У цьому дусі нема того об'єктивного знання, яке людина застосовує для себе. У цьому дусі є повний спокій.

Гнозису тут відкривається божественна трансцендентність як безсмертя. Не буття у напрямку смерті (Н. Jonas), яке позначене зв'язком із вічністю, а сама вічність.

Гнозис нагадує бажання бути деінде, бажання відрізнятись, що схоже з мотивами митця і взагалі мистецтва (Н. Bloom). Але це гнозис не у вищій стадії свого прояву, не при прояві енстазу, а при прояві екстазу, натхнення. Енстаз характеризується зникненням у людині всього традиційного, традиції.

Коли у гнозисі ми бачимо, як застосовуються руйнуючі методи в античних гностиків, то це показує присутність у руйнуючої людини елементу енстазу, через що йде руйнація. Через руйнівні методи античних гностиків виникає тривога впливу (Н. Bloom). Тривога впливу – це певне переживання творчої особистості, яка знаходиться в стані екстазу. Але коли в цьому стані є виступ проти традиції, проти всього традиційного, то це вже вказує не на стан екстазу, а на стан енстазу, на компенсаторний транс. Тут людина намагається виявити в собі, «що є найстаршого в самому собі» (Н. Bloom), тобто найглибиннішого стану енстазу, або найглибиннішого стану компенсаторного трансю. З цього приводу гностики шукали знання про істинний стан духу. Вони намагались з'ясувати, де цей дух перебуває, коли адепт завмирає в глибинному стані компенсаторного трансю.

У людини є бажання відрізнятись, мати неповторний стан свого духу. Також у людини є бажання стояти осторонь. У гнозисі ці бажання задовольняються. Гнозис намагається передати особисте знання, яким людина відрізняється від якої б то не було іншої людини. При переживанні стану енстазу, або компенсаторного трансю (не глибокого компенсаторного трансю), людина передає особисте багатозначне знання через багатозначні символи. Ці знання підкреслюють неповторність переживань і несуть нашарування індивідуального, особистісного.

Метапізнання. Є необхідність внести односторонність в те, що таке метапізнання. Людина має здібність усвідомлювати те, що вона думає. Вчені називають це метапізнанням (В. Берч). Метапізнання – це коли людина відчуває світ не через призму своїх думок, а напяму. Така направленість дає підстави демонструвати документальний опис транскових станів людини в релігійно-містичній культурі, виявляючи компенсаторний характер цих станів. Подібний опис – це фактично опис безпосереднього проходження стану трансу.

Транс – це змінений стан свідомості, при якому мінімізуються реакції органів відчуттів на зовнішні подразники і контакт із зовнішнім світом згасується. Тому нема чіткої орієнтації в просторі і часі. Але свідомість зберігає свою активність. Тому можна казати не про патологічний нахил такого трансу, а про його компенсаторний характер. Більш того при компенсаторному трансі переживається внутрішній спокій і рівновага, коли перед цим були неспокій і нерівноваженість. Це вказує на процес компенсації і на здорову психіку.

Тобто перед проявом трансу у людини не було того спокою і рівноваги. Це є основою наших подальших роздумів з приводу предмета наших досліджень. У людини незрозуміло відкілья може з'явитися чудовий настрій після глибокої скорботи (Карл Ясперс). Такі контрастні явища можна віднести до сфери психічної компенсації. Морок у меланхолії компенсується гостротою зору й нападами ейфорії (Карин Юханнісон).

У нормальному стані компенсація безсвідомо, тобто вона впливає на свідому діяльність, регулює її безсвідомо (Карл Юнг). Тому можна вважати, що компенсаторні процеси притаманні трансковим станам, притаманні зміненим станам свідомості, можна вважати це нормою.

У стані трансу може бути припинений рух й каталепсія (А. П. Забияко). Але це можна і не відносити до патології, тому що при компенсаторному трансі у людини зникає багато хибних думок і дій, припиняється та діяльність, яка не відповідає зміненій дійсності. В історії

містицизму ще з прадавніх часів описані подібні стани. Так індійська психологія знала чотири стани свідомості: не спання, сон без сновидіння, сон зі сновидінням і «каталептичну свідомість», транс (Мирча Элиаде). Транс проходить червоною лінією крізь історію релігійно-містичної культури як апофатичний містицизм і має безліч документальних свідчень, фіксуючи можливості метапізнання. Тут багато документалістики, яка стверджує, що компенсаторний транс є наслідком емоційних потрясінь. Це вказує на задіяність якраз компенсаторних процесів емоційно-вольової сфери. Адже емоційна сфера може продукувати зовсім непередбачуване. У людини незрозуміло відкілья може з'явитися чудовий настрій після глибокої скорботи (Карл Ясперс). У стані трансу в людини можуть активізуватись креативні здібності інтуїції і продукуватись когнітивний акт, тобто інсайт, а в релігійно-містичній культурі «освянення», «просвітлення» (А. П. Забияко). Але сам зміст компенсаторного трансу, після того, як людина вийшла з цього трансового стану, не може бути чітко переданий. Адже існує посттрансова амнезія і зміст трансу є невиразним в образах, прийнятих культурою.

Отже, можна казати про творчість у трансopodobному стані (Б. М. Теплов), творчість, яка чимось конкретно виражена і особливу творчість містика, який намагається хоч якось виразити невиразиме, невиразне. Тут документальні свідчення відіграють певну роль, якось передаючи процес метапізнання. Адже повторення тих чи інших характеристик компенсаторного трансу в документалістиці фіксує більш-менш незмінне і постійне, на що можна спиратися не тільки науковцю.

Документалістика релігійно-містичної культури, торкаючись апофатичного містицизму, фіксує те, що при компенсаторному трансі у людини зникає багато дрібних суєтних думок. Водночас маса дрібних думок, суєтних думок зникає раптом. Це можна вважати процесом очищення від усього віджилого, неважливого. В апофатичному

містицизмі компенсаторний транс позначається як «інше». Коли це інше приходить, то воно очищує, додає сили (Джидду Кришнамурти). І це не просто сила, а міцність, могутність. У стані компенсаторного трансу людина розкріпачена. Але в голові прибуває сила. У голові сила і міць. Ця сила якась таємна. Містик фіксує, що в голові якась сила, наче з неї щось виходить.

Компенсаторний транс – це нормальний свідомий стан. Але людину покинула усіляка дріб'язковість. Душа не знає спокою, поки не звільниться від усіх створених речей. І тільки тоді, спустошивши, спорожнивши себе, вона стає вільною (Евелін Андерхил).

Звільнення від ілюзій і забобонів, від усілякого неважливого і дріб'язкового – важливий момент. Від цього важливого моменту як очищувальної процедури – і всі інші характеристики компенсаторного трансу.

Деякі з цих характеристик можна назвати. Можна назвати сфери, з якими пов'язані ці характеристики. Із сфер – це компенсація і медитація. Із самих характеристик – це: неба-

жаність, безкомпромісність, безпосередність, безстрашність, буттєвість, вище, вищість, відстороненість, іншість, міцність, невибірковість, невідворотність, невідхилимість, недіяльність, недріб'язковість, незахопленість, необумовленість, нерухомість, несуетність, присутність, розкріпаченість, розчиненість, серйозність, теперешність, сила, чистота.

Висновки.

При глибокому компенсаторному естазі, або компенсаторному трансі, людина стоїть осторонь, тому що в неї руйнуються всі хибні зв'язки. Гнозис намагається фіксувати знання про всі ці процеси, які відбуваються при екстатичних станах людини, а також при глибокому компенсаторному естазі, або компенсаторному трансі. Метапізнання допомагає встановити певні характеристики компенсаторного трансу, встановити характеристики компенсаторного осяяння. Компенсаторне осяяння може проходити в стані певного виду трансу. Тому бажано розглядати зв'язки компенсаторного трансу і компенсаторного осяяння.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. Аверинцев С.С. Символ. *КЛЭ*. Т.7. Москва, 1972. С. 827–828.
2. Адлер А. О нервическом характере. Санкт-Петербург : Университетская книга, 1997. С. 106.
3. Андерхил Э. Мистицизм. Опыт исследования природы и законов развития духовного сознания человека. Киев : София, Ltd., 2000. С. 407.
4. Берч В. Осознанная медитация: практическое пособие по снятию боли и стресса. Москва : Манн, Иванов и Фербер, 2014. С. 90.
5. Давыдов И. П. Гнозис. *Религиоведение. Энциклопедический словарь*. Москва : Академический проспект, 2006. С. 240.
6. Джемс В. Многообразии религиозного опыта. Санкт-Петербург : Андреев и сыновья, 1993. С. 306.
7. Дидье Жюлиа. *Философский словарь*. Москва : Междунар. отношения, 2000. С. 406.
8. Забияко А.П. Транс. *Энциклопедия эпистемологии и философии науки*. Москва : «Канон» РООН «Реабилитация», 2009. С. 999.
9. Иваницкий А. М. Изучение причинных связей между физиологическими и психическими феноменами при исследовании восприятия. *Мозг и психическая деятельность*. Москва : Наука, 1984. С. 210.
10. Кришнамурти Д. Записные книжки. Москва : Разум / Мир Кришнамурти, 1999. С. 112–237.
11. Ламонт К. Иллюзия бессмертия. Москва : Политиздат, 1984. С. 250.
12. Мурашкин М. Г. Записи 2000 года. Дніпропетровськ : СІЧ, 2006. С. 127–132.
13. Ревонсуо А. Психология сознания. Санкт-Петербург : Питер, 2013. С. 288–305.
14. Теплов Б. М. Конспекты и комментарии к книге А. Анастаси «Дифференциальная психология». Избранные труды. В 2 т. Т.2. Москва : Педагогика, 1985. С. 268.
15. Элиаде М. История веры и религиозных идей: От Гаутамы Будды до триумфа христианства. Москва : Академический Проспект, 2009. С. 75.
16. Юнг К. Психологические типы. Санкт-Петербург: Ювента, Москва : Прогресс-Универс, 1995. С. 532.
17. Юханнисон К. История меланхолии. О страхе, скуке и печали в прежние времена и теперь. Москва : Новое литературное обозрение, 2011. С. 64.
18. Ясперс К. Общая психопатология. Москва : Практика, 1997. С. 150–483.

19. Bloom H. *Agon: Towards a Theory of Revisionism*. Oxford : Oxford University Press, 1982. P. 12–69.
20. James W. *The varieties of religious experience*. New York : Longman, Green, 1902. P. 389.
21. Jonas H. *The Gnostic Religion*. Boston : Beacon Press, 1958. P. 200–336.
22. Plotinus. *Ennead, IV.8,7*, trans. E. O'Brien in *The Essential Plotinus*, Indianapolis, IN : Hackett, 1984.

REFERENCES

1. Averincev, S. S. (1972). Simvol [Symbol]. *KLJe – Brief Encyclopedia of Literature*. (Vol.7), (pp. 827–828). Moskva [in Russian].
2. Adler, A. (1997). *O nervicheskom haraktere [About the nervous character]*. (p. 106). Sankt-Peterburg: Universitetskaja kniga [in Russian].
3. Anderhil, Je. (2000). *Misticizm. Opyt issledovanija prirody i zakonov razvitija duhovnogo soznaniya cheloveka [Mysticism. Experience in the study of nature and the laws of development of the spiritual consciousness]*. (p. 407). Kiev: Sofija, Ltd. [in Russian].
4. Berch, V. (2014). *Osoznannaja meditacija: praktičeskoe posobie po snjatiju boli i stressa [Conscious Meditation: A Practical Guide to Relieving Pain and Stress]*. (p. 90). Moskva: Mann, Ivanov i Ferber [in Russian].
5. Davydov, I. P. (2006). Gnozis [Gnosis]. *Religiovedenie. Jenciklopedičeskij slovar' – Religious studies. Encyclopedic Dictionary*. (p. 240). Moskva: Akademicheskij prospect [in Russian].
6. Dzhehms, V. (1993). *Mnogoobrazie religioznogo opyta [Diversity of religious experience]*. (p. 306). Sankt-Peterburg: Andreev i synov'ja [in Russian].
7. Did'e, Zhjulia. (2000). *Filosofskij slovar' [Philosophical Dictionary]*. (p. 406). Moskva: Mezhdunar. otnoshenija [in Russian].
8. Zabijako, A. P. (2009). Trans [Trance]. *Jenciklopedija jepistemologii i filosofii nauki – Encyclopedia of Epistemology and Philosophy of Science*. (p. 999). Moskva: "Kanon" ROON "Reabilitacija" [in Russian].
9. Ivanickij, A. M. (1984). Izuchenie prichinnyh svjazej mezhdju fiziologičeskimi i psihičeskimi fenomenami pri issledovanii vosprijatija [The study of causal relationships between physiological and mental phenomena in the study of perception]. *Mozg i psihičeskaja dejatel'nost' – Brain and mental activity*. (p. 210). Moskva: Nauka [in Russian].
10. Krishnamurti, D. (1999). *Zapisnye knizhki [Notebooks]*. (pp. 112–237). Moskva: Razum / Mir Krishnamurti [in Russian].
11. Lamont, K. (1984). *Illuzija bessmertija [The illusion of immortality]*. (p. 250). Moskva: Politizdat [in Russian].
12. Murashkin, M. G. (2006). *Zapisi 2000 goda [2000 Records]*. (pp. 127–132). Dnipropetrovs'k: SICH [in Russian].
13. Revonsuo, A. (2013). *Psihologija soznaniya [Psychology of consciousness]*. (pp. 288–305). Sankt-Peterburg: Piter [in Russian].
14. Teplov, B. M. (1985). Konspekty i kommentarii k knige A. Anastazi «Differencial'naja psihologija» [Summaries and comments on the book of A. Anastazi "Differential Psychology"]. *Izbrannye trudy – Selected Works*. (Vol. 2), (p. 268). Moskva: Pedagogika [in Russian].
15. Jeliade, M. (2009). *Istorija very i religioznych idej: Ot Gautamy Buddy do triumfa hristianstva [A History of Faith and Religious Ideas: From Gautama Buddha to the Triumph of Christianity]*. (p. 75). Moskva: Akademicheskij Prospekt [in Russian].
16. Jung, K. (1995). *Psihologičeskie tipy [Psychological types]*. (p. 532). Sankt-Peterburg: Juventa, Moskva: Progress-Univers [in Russian].
17. Juhannison, K. (2011). *Istorija melanholii. O straha, skuke i pechali v prezhnie vremena i teper' [History of melancholy. About fear; boredom and sadness in the old days and now]*. (p. 64). Moskva: Novoe literaturnoe obozrenie [in Russian].
18. Jaspers, K. (1997). *Obshhaja psihopatologija [General psychopathology]*. (pp. 150–483). Moskva: Praktika [in Russian].
19. Bloom, H. (1982). *Agon: Towards a Theory of Revisionism*. (pp. 12–69). Oxford: Oxford University Press.
20. James, W. (1902). *The varieties of religious experience*. (p. 389). New York: Longman, Green.
21. Jonas, H. (1958). *The Gnostic Religion*. (200–336). Boston: Beacon Press.
22. Plotinus. (1984). *Ennead, IV.8,7*. Trans. E. O'Brien in *The Essential Plotinus*, Indianapolis, IN: Hackett.

Мурашкін Михайло Георгійович

Доктор філософських наук, професор
Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ
49005, Дніпро, просп. Гагаріна, 26

Email: michailmurashkin@gmail.com

Цитування: Мурашкін М. Г. Гнозис і метапізнання. *Науково-теоретичний альманах «Грані»*. 2020. Т. 23, № 1–2. С. 33–39.

Citation: Murashkin M.G. (2020). Hnozis i metapiznannia [Gnosis and metacognition]. *Scientific and theoretical almanac «Grani»*, 23 (1–2), 33–39.

Стаття надійшла / Article arrived: 13.01.2020

Схвалено до друку / Accepted: 15.02.2020